

הרכבת האתרונה

גרירתך הנוצלת של משפחות
החסידיים מרוסיה הקומוניסטית

הרכבת האחרונה
מסת"ב: 9005505157124

יוצא לאור ע"י:

© כל הזכויות שמורות

נדפס בישראל ה'תשע"ז 2017

אין להעתיק ספר זה או חלקים מתוכו,
בלי הסכמה בכתב מהמו"ל

כתיבה: מענדי קלוגר

הגהה: שלמה מאיר מארק

ניקוד: ש. לוי

איורים: רחלי דויד

גרפיקה: ש.ה.

עיצוב עטיפה: מ.מ.ח.

הדפסה וכריכה: מפעלי דפוס כתר

סיפור הברחתם של משפחות החסידים מרוסיה הקומוניסטית בין השנים תש"ו-תש"ז הוא אחד הפרקים המופלאים בתולדות מסירות הנפש של החסידים. אהבת ישראל ודאגה לזולת שהגיעה עד כדי סכנת נפשות ממשית, הייתה לחם חוקם של חסידים רבים שהיו שותפים לפרויקט ההצלה הגדול הזה.

סיפור זה, כמו סיפורים נוספים רבים מאותה תקופה תרמו במידה רבה, אצלנו ההורים, לעיצוב תפיסותינו וערכינו החסידיים. בתיאור צביון החיים של אותה תקופה שכלל התמסרות לזולת, געגועים לרבי, מסירות נפש על ערכי היהדות, התועדויות מחתריות ועוד, מקופל פוטנציאל חינוכי אדיר. זוהי תקופה בה חסידים מימשו את הערכים עליהם גדלו הלכה למעשה על אף הקשיים הגדולים והאתגרים המשמעותיים שהוצבו בפניהם. מתוך הבנה זו נולד רעיון כתיבת הספר.

מטבע הדברים, ומכיוון שמטרת כתיבת הספר אינה תיעודית אלא חינוכית, חלקם של אישים מסוימים שהיו קשורים בסיפור האמתי קופח ולא תואר. המסגרת המצומצמת והשאפה ליצור עלילה רצופה כך שתהא קליטה ואלגנטית הכריחו אותנו לעיתים להשמיט פרטים מסוימים או לשנותם מעט. את הסיפור המלא ואתו יתר הפרטים ניתן למצוא בספרים המתעדים את אותה תקופה.

בכתיבת הספר הושקעה חשיבה רבה ומאמצים גדולים על מנת להפוך את הקריאה לקולחת וזורמת. הספר מכיל קטעי מתח ודרמה לצד קטעי הומור משעשעים. צירופם של אלו יחד עם האווירה החסידית העדינה העוטפת אותו יהפכו את קריאת הספר עבור ילדיכם לחוויה חינוכית, איכותית ומיוחדת.

י"ב-י"ג תמוז, ה'תשע"ז
90 שנה לגאולת כ"ק האדמו"ר הרי"צ

המהפכה הקומוניסטית

בשנת תרע"ז, בדיוק לפני מאה שנה, התרחשה ברוסיה מהפכה מפרסמת, 'המהפכה הקומוניסטית'. [כשמתרחש ארוע גדול שמשפיע מאד על המדינה, זה נקרא 'מהפכה'.]

זה קרה לקראת סוף מלחמת העולם הראשונה, מצב הרוח במדינה היה נמוך מאד, ורב האנשים היו מיאשים ומפחדים. מליוני חיילים רוסים נהרגו, שטחים במדינה נכבשו על ידי האויב, ואזרחים רבים אבדו את בתיהם ורכושם, וסבלו מרעב.

קבוצת אנשים שהיו שיכים למפלגה הקומוניסטית, נצלו את המצב כדי לבצע מהפכה ולהשתלט על רוסיה. הם הרגו את הצאר (המלך) ואת בני משפחתו, ותפסו את השלטון.

הממשלה הקומוניסטית החדשה הודיעה על שנוי גדול ברוסיה: מהיום, כל הרכוש יתחלק בין כל האזרחים, כך שלא יהיו הבדלים בין עשירים ועניים. זהו הרעיון הקומוניסטי, לפיו כלם שווים, והכל שייך לכלם.

רעיון לא רע, נכון? אבל המושל החדש חשש שלא כלם יאהבו אתו, ואולי ינסו לבצע מהפכה נוספת ויהרגו אתו... כדי להלחם במתנגדים לשלטון, הקמה משטרה חשאית, הנ.ק.וו.ד, שמאחר יותר השתנה שמה לק.ג.ב המפרסם.

עח? ארחות

הנ.ק.וו.ד הפך לדבר המפחיד ביותר ברוסיה. השוטרים רדפו אחרי כל מי שנחשב, אולי, למתנגן משהו נגד השלטון. בכל עיר הייתה מפקדה, והבלשים חקרו ועקבו אחרי אזרחים תמימים, עצרו אנשים, שלחו אתם לכלא ואפילו הרגו רוסים רבים. הפחד מהנ.ק.וו.ד היה כל כך גדול, עד שהתושבים חששו אפילו לעבר ברחוב בו הייתה המפקדה המקומית.

אל השוטרים הצטרפו גם אזרחים רבים, בתור מלשינים. כך, החשש לא היה רק מפני אנשי הנ.ק.וו.ד כי אם גם מהשכן, מהמוכר במכלת ומהמורה בבית הספר. לא היה אפשר לדעת מי הוא סתם איש פשוט, ומי מרגל ומלשין. הנ.ק.וו.ד הפך לארגון שיודע הכל על כלם. מדי יום נתפסו אנשים, נשפטו ונשלחו לעבודות כפייה בסביר הרחוקה והקפואה. רבים מהם לא חזרו. הם מתו שם, מהקר וממחלות.

רציפת היהדות

השלטון החדש נלחם בכל כחו גם נגד יהודי רוסיה. הקומוניסטים סגרו בתי כנסת, חדרים וישיבות, והכריחו את היהודים לשלח את ילדיהם לבתי ספר גויים.

אדמו"ר הרי"צ, שהתגורר אז ברוסטוב ואחר כך בלנינגרד (ערים ברוסיה), נלחם במסירות

נפש נגד השלטון. הוא שלח חסידים לכל רחבי המדינה, שיפתחו בסתר מוסדות למוד יהודיים, ויעודדו את התושבים היהודים לשמר תורה ומצוות.

אנשי המשטרה החשאית עקבו כמובן אחרי הרבי, ועשו כל שביכולתם כדי לעצור את הפעילות היהודית. הם תפסו חסידים רבים, את חלקם הרגו ואחרים נשלחו לבתי כלא בסביר.

בשנת תרפ"ז נאסר אדמו"ר הרי"צ, והשופטים הקומוניסטים החליטו שהוא בוגד וגזרו עליו דין מות. בהמשך, לאחר שגזר הדין שנה ליגלות בסביר, גם הוא שנה, והחלט שהרבי רק יגרש מהמדינה.

בתחלת שנת תרפ"ח נאלץ הרבי, יחד עם משפחתו, לעזוב את רוסייה, כשהוא מותיר אחריו את כל החסידים. מצבם הקשה החמיר עוד יותר, כי הם כבר לא יכלו להתיעץ עם הרבי ולקבל ממנו עזרה.

הרְיָוֹת וְנִשְׁכּוֹת

לאחר כעשור, בשנת תרצ"ט, פרצה באירופה מלחמת העולם השנייה.

הממשלה הקומוניסטית הפסיקה את הרדיפות וההצקות ליהודים, כיון שהרבה חילים ושוטרים הלכו להלחם. היהודים כבר חשבו שאפשר לנשם לרוחה, אולם אחרי שש שנים, בשנת תש"ה, כשהסתיימה המלחמה, המשיכו ההלשנות, המעצבים והמאסרים.

החסידים הבינו שאין ברירה, ועליהם לעזוב את רוסייה. אבל איך? השלטונות לא נתנו לאזרחים לצאת מהמדינה, הם חיו בעצם בבית כלא ענק.

הַעֲשָׂאוֹנִים

בדיוק בתקופה זו, חתמו ממשלות רוסייה ופולין על הסכם, שהייתה בו הזדמנות והצלה למשפחות החסידים.

בזמן המלחמה, פולניים רבים ברחו לרוסייה, המדינה השכנה. כעת הם רצו לחזור לביתם שבפולין. ההסכם בין שתי הממשלות היה שכל אזרחי פולין, כלומר כל מי שיש בידו דרכון פולני, יוכל לעלות על 'עשאלונים' (רכבות משא) ולצאת מרוסייה.

החסידים הבינו מיד שיש כאן הזדמנות.

הם נסו להשיג כמה שיותר תעודות של אזרחי פולין, מכאלה שמתו בזמן שהיו ברוסייה או אפילו תעודות פולניות מזיפות. משפחות חסידיות שלמות עלו על העשאלונים כשבידיהן תעודות כאלה, והצליחו לעבר את הגבול לפולין ולהציל מהשלטון הקומוניסטי הרשע.

כמה הצליחו לברוח, כמה נתפסו ומה עלה בגורלם? אתם מזמנים להפוך דף ולהצטרף לפרק מרתק בתולדות חב"ד.

קוֹה

סוכן חשאי,
מסוכני הנק.ו.ד.
בלבוב. לא תקם
במיחד ונענש
לעתים קרובות.

אָרָה קֶצְנֶלְהוּיָן (מוֹמֵא אָרָה)

חברת ועד
הבריחה, אחראית
בעקור על השגת
דרכונים פולניים
מזויפים עבור
החסידיים.

ר' מֵאַנְדֶל בּוֹטְרַבַּאס

משפיע חסידי
וחבר ועד
הבריחה, הגיע
ללבוב על מנת
לעזור לחסידיים
להבריח את הגבול
לפולין.

אֶטוֹקָה

סגן מפקד מטה
הנק.ו.ד. בלבוב.
מנסה למנע את
בריחת החסידיים
ולעלות על
עקבותיהם של
חברי ועד ההצלה.
אדם קשה וזעוף
פנים.

הַגֶּנְרָל יַהֲגֵנִי בְּיוֹדוֹבֵיץ

מפקד בכיר
בנ.ק.ו.ד. אדם
תקם, יעיל ומסכן.
נשלח ללבוב
על מנת לעזור
למטה הנק.ו.ד.
המקומי לעצור את
הבריחה לפולין.

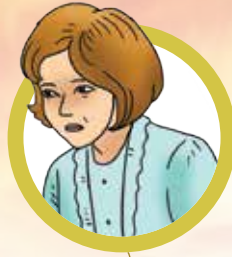
אַלְיוֹאָה

מפקד מטה
הנק.ו.ד. בלבוב.
נכשל בתפקידו.

המאפי"צ ר' ניסן נאָנווה

ממשפיעי חב"ד
ברוסקיה באותם
הימים. הָיָה
כתובת להתעצות
עבור החסידים
לאחר יציאת הרבי
הר"י"צ מרוסקיה.

ציפא קולאָינר

מהפעילות בארגון
הברחת החסידים.
מומחית בהעברת
כספים.

ר' לייבקה מוז'קין

הפעיל העקרי
בהברחת החסידים
מלבוב. הקים את ועד
הבריחה והיה אחראי
על יצירת הקשרים
עם אנשי הנ.ק.וו.ד.
ועם משרדי הממשלה
הפולנית בלבוב.

ילדי משפחת גרינברג

שולם, מוסיא
ואיצ'ה. ממתנינים
זמן רב לצאת
מרוסקיה ולהפגש
עם הרבי. דואגים
שמא תלומם לא
יתגשם

ר' יוסף גרינברג

אביהם של שולם, מוסיא
ואיצ'ה. מנסה להשיג
את המסמכים הנדרשים
כדי לצאת עם משפחתו
מרוסקיה אך ללא הצלחה.
מחליט להעביר את
משפחתו ללבוב ולהמתין
שם להצלה.

אגב, מוסיא, לא גלית לך עד עכשו...
בשבוע הבא אנחנו חוזרים לפולין

במה בייף נשטוב
הגיע האביב. הקור
באן בסמרקנד*
ממש קשה. הרבה
יותר קר מפולין

כן. הקור באן מזכיר לי
את הקור של מוסקבה.
בשברחנו לכאן חשבתי
שהחורף פה יהיה פחות
קשה, אבל טעיתי

מבטיחה, בפובן. אני כל כך
רוצה לצאת מרוסיה. זה לא
מקום טוב ליהודים

אני אתפלל עבורך.
אני בטוחה שאם
נבקש מה' ממש
חזק גם אתם תזכו
לצאת. עכשו נהיה
קצת מאחר, בואי
נחזור

באמת?! איך?! השלטונות לא
מאפשרים לצאת!

השלטונות מאפשרים
לכל מי שהוא אזרח
פולני לחזור לפולין.
לפני כמה שבועות
קבלנו את האשור
לחזור, ובעוד שבוע
נעלה על הרפכת
ונפרד מסמרקנד.
אבל מוסיא, תבטיחי
לי שלא תגלי זאת
לאף אחד

אווף חבל. ואני לא
יכולה לגלות מי
ספר לי

גם אני שמעתי
על האפשרות
הזו. ספרו לי ניש
באלו שמזימים
אזרחות פולנית
ובכה הם יוצאים
מרוסיה

נכון אמא. שמעתי שקל מי שהוא
אזרח פולין יכול לצאת מרוסיה.
אולי גם אנחנו אזרחי פולין? אנחנו
חיבים לעזב את רוסיה

לא רבקה'לה. אנחנו
אזרחי רוסיה. את נולדת
באן וגם אבא ואני. אבל
מי ספר לך על כל זה?

שלום אמא

שלום
מוסיא. את
נראית מעט
נסערת

ובבית משפחת גרינברג:

חִיבִים לְבָדוּק אֶת
הָאֲפָשְׁרוֹת הַזֶּה טוֹב יוֹתֵר.
אֲנַחְנוּ בְּבֵר לֹא יִבֹּלִים
לְהִשָּׁאֵר בְּאֵן בְּרוּסְיָה.
הַנִּקְו.ו.ד. מְגַבְרִים אֶת
הַרְדִּיפּוֹת וְאֵת הַמַּעֲקָבִים
מִיּוֹם לְיוֹם

שָׁלוֹם

מָה בְּאֵמֶת?! אֲנַחְנוּ
חִיבִים לַעֲשׂוֹת אֶת זֶה

זֶה לֹא פְּשׁוּט. זֶה
אֵף יִבֹּל לְהִיזוֹת
מִסֵּבֶן מֵא.ד. אִם
הַנִּקְו.ו.ד.* יִגְלוּ אֶת
הַדִּיּוֹף אֲנַחְנוּ עַל־וֹלִים
לְהִשָּׁלַח לְסִיבִיר
לְשָׁנִים אַרְבּוֹת

אַתָּה רוֹאֵה יוֹסֵף?
זֶה סִימֵן שֶׁאֲנַחְנוּ
צְרִיכִים לַעֲזֹב. תְּבַרֵּר
עוֹד הַיּוֹם מָה אֲפָשֵׁר
לַעֲשׂוֹת

אֲנִי מְקַוָּה
שָׂאֵף אֶחָד לֹא
עָקַב אַחֲרַי

וְחוּץ מִזֶּה,
הַשְּׁחֻזְרָתִי, שְׂמִמְתִּי
לֵב שֶׁמִּיִּשְׁהוּ עוֹקֵב
אַחֲרַי, אִזְ הֵייתִי
צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת
בְּמַה סְבוּבִים בְּדִי
לְהַפְטֵר מִמֶּנּוּ

בְּאֵמֶת?! זֶה
מִפֶּשֶׁ מִלְחִיץ

שָׁלוֹם, שוֹלֵם. בְּבֵר דְּאֶגְתִּי לָךְ.
הֵייתִי אֲמוּר לְחֹזֵר מִהַיְשִׁיבָה
לִפְנֵי יוֹתֵר מִחֲצֵי שָׁעָה

אֵל תִּשְׁאָלוּ מִה קָרָה.
הַנְּהַלֵּת הַיְשִׁיבָה גִּלְתָּה
שֶׁהִלְשִׁינוּ עַל מְקוֹם הַלְּפוּד
הַפְּחֻתֵרֵתִי שֶׁלֵּנוּ וְהִיא
שְׁלָחָה אֶתְנוּ לְלִמְד בְּמְקוֹם
מְרַחֵק יוֹתֵר. לְמִדְנוּ
בְּמִרְתָּף יִשְׁן וְטַחוּב, וּבְקִשִּׁי
הָיָה בּוֹ אוֹר לְנֶשֶׁם, אֲבָל
הָיָה בִּי לְלִמְד

וּמָה הָרָבִי
אוֹמֵר עַל זֶה?

לֹא יוֹדְעִים בְּדִיּוֹק.
הַגִּיעַ פֶּתַק מִהָרָבִי
אֲבָל הוּא הָיָה בְּתוֹב
בְּרִמְזִים וְהַכּוֹנֵה לֹא
הֵיטָה בְּרוּרָה. יֵשׁ בְּאֵלָה
שֶׁהַחֲלִיטוֹ לְצֵאת, אֲבָל
אֲנִי לֹא מוֹכֵן לְהִסְתַּבֵּן
בְּלִי תְשׁוּבָה מִפְּרֻשֵׁת
מִהָרָבִי. הַנִּקְו.ו.ד. הוּא
לֹא מִשְׁחֵק יְלָדִים

זֶה נִכּוֹן שֶׁיֵּשׁ אֲפָשְׁרוֹת לְצֵאת
מִרוּסְיָה בְּעֻזְרַת דְּרַבּוֹן מְזִיף?
זֶה נִכּוֹן. אֲבָל זֶה מִפֶּשֶׁ
סְבִנַּת נְפֻשׁוֹת. בְּלִי תְשׁוּבָה
מִפְּרֻשֵׁת מִהָרָבִי אֲנִי אִישִׁית
לֹא אַעֲשֶׂה אֶת זֶה

בְּהַמְשָׁךְ הַיּוֹם:
אוּהַר ר' זֶלְמָן, טוֹב לְפָגֵשׁ
אֶתְךָ, אֲנִי מְבַרַּח לְהַחֲלִיף
אֶתְךָ בְּצֵד בְּמָה מְלִים

בֹּא נִשָּׁב עַל
הַסִּפְסָל תַּחַת
הָעֵץ

*הַנִּקְו.ו.ד. - הַמְשִׁטֵּרָה הַחֲשׂאִית שֶׁל רוּסְיָה.

אוי, בפיה זמן לא ראינו את הרבי, עברו בפעם עשרים שנה מאז יצא מרוסיה

אנחנו בקעיה. לנסות לברח מרוסיה זה מסכן מאד, ואין לנו דרך לשאול את הרבי מה לעשות

תודה ר' זלמן, נתראה עוד

בהצלחה

טוב, אני מברך ומיד יוצא אליו

הלואי שהוא יאמר לאבא שאצריך לברח

אם אי אפשר לשאול את הרבי, אפשר אולי ללכת לשאול את המשפיע ר' ניסן

בן, הוא 'עובד השם' אמתי. רבים מהחסידים הולכים להתניע אתו

ואנחנו בכלל לא ראינו את הרבי

חייבים לצאת מרוסיה. חייבים!!

מתי אני אראה בבר את הרבי

לפתע

ר' ניסן, הגיעה תשובה חדשה מהרבי

... אז אני לא יודע אם לנסות לברח או לא

זו באמת בעיה. יש תשובה מהרבי אבל היא בתובה ברמזים ולא כל כך ברור למה התבונן. מכיון שפדבר במקווח נפש, לדעתי כדאי לחכות ולא לנסות לברח

נִמְעַר ר' יוֹסֵף, אֲנִי רוֹאֶה
שֶׁהַפְּצָב לֹא פְּשׁוּט. צְרִיךְ לִבְנֵס
אֶת כָּל הַרְבָּנִים וְהַפְּשָׁעִים
וְלִהְיוֹת. בְּעוֹד יוֹמִים נִפְרָס
לְבָלֵם מֵהַ צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת

תּוֹדָה ר' נִסָּן.
וְשׁוֹנְזֵבָה לְרֵאוֹת
אֶת הַרְבֵּי

אָמֵן!

בְּאֵמֶת?! תְּשׁוּבָה
חֲדָשָׁה מֵהַרְבֵּי?!

לֹא יֵאָמֵן!

עַל פִּי הַלְבָּה, בְּדִי לַפְתֵּר מְרִיבוֹת עַל
כֶּסֶף צְרִיךְ בֵּית דִּין שֶׁל 3 דִּינָיִם. אָבֵל
בְּדִי לַפְסֵק בְּעֵינָיִם שֶׁל פְּקוּחַ נֶפֶשׁ
צְרִיךְ בֵּית דִּין שֶׁל 23 דִּינָיִם. וְהַפְּקָרָה
הַזֶּה הוּא פְּקוּחַ נֶפֶשׁ בַּמּוֹבָן

אָה, עֲשָׂרִים וְשָׁתַיִם
וְעוֹד ר' נִסָּן זֶה
עֲשָׂרִים וְשָׁלֹשׁ

הַבְּנֵי, אֲנִי מֵיֵד יוֹצֵא לְהוֹדִיעַ

לִיִּזְעָרְקֵה, לָךְ בְּבִקְשָׁה
לְהוֹדִיעַ לְכָל הָאֲנָשִׁים בְּרֵשִׁימָה
הַזֶּה נִשְׁמָחַר בְּשָׁעָה עֶשְׂרֵה בַּלַּיְלָה
נִתְבַּנֵּס בְּמִקוֹם הַסוּדִי

בְּסֵדֶר, אָבֵל
לְמָה דוֹקָא
עֲשָׂרִים
וְשָׁתַיִם
אֲנָשִׁים?

נִרְאֶה לִי
שֶׁתְּפַסְתִּי דָג
שָׁמֶן... חֲחֲחֶה...

רְאִיתִי אֶת הַפְּנִים
הָאֵלֶּה בְּבָר
אֲתָמוּל. בְּנִרְאֶה
הוּא עוֹקֵב אַחֲרָי

בְּבָר עֶשְׂרֵה בַּלַּיְלָה. צְרִיךְ
לְמַהַר לְהוֹדִיעַ לְבָלֵם
לְפָנַי שֶׁיְהִיָּה מְאֻחָר.
אוּפֵס, מִי הוֹלֵךְ אַחֲרָי??